

Qəzənfər PAŞAYEV
Filologiya üzrə elmlər
doktoru, professor

ÖMRÜN VƏFA ETMƏDİYİ AŞIQ-ŞAİR¹

Aşıq Aydın Çobanoğlunun yaradıcılığını tam əhatə edən bu maraqlı kitabın əlyazmasını vərəqlədikcə gənclik illərindən dostluq etdiyim Aydını sanki yenidən kəşf etdim, digər tərəfdən də dostum haqqında çoxdan bəri söz demək arzum gerçəkləşdi. Buna görə dostumun ağıllı və savadlı qızı Aytənə minnətdaram. Kitaba ön söz yazmağı Aytən təmənnə etdi. Aşıq Aydının kitabda yer alan, bir çoxunun ilk oxucusu olduğum şeirlərini oxuduqca xəyal məni ağışuna alıb arzuların aşıb-daşdığı illərə - Aydınlı günlərə apardı:

- 1972-ci ilin noyabr ayı idi. İraqa 3-cü dəfə uzunmüddətli ezamiyyətə hazırlaşırıdım. İnstitut dostum, şair Ələmdar İsağilə getmişdim. Ələmdar məni qarayanız, gülürüz bir gənclə tanış etdi. Diqqətimi ilk cəlb edən onun bığları oldu. O vaxt bığ saxlamaq kişilik nişanəsi hesab olunurdu. Demək olar ki, əksər kişilər bığ saxlayırdılar. Ələmdarın da, mənim də bığımız vardı.

- Tovuzludur, tələbə aşıqdır, – deyərək Ələmdar gülümsündü. Bununla Aydının mənimlə yerli olduğuna işarə edirdi.

Aydının şirin danışığı vardı. Söhbət zamanı məlum oldu ki, Texniki İnstitutda oxuyan bu gənc çağdaş poeziyamızı və aşıq yaradıcılığını yaxşı bilir. Onda bilmirdim ki, Aydın aşıq ocağından pərvəriş tapıb. Bilmirdim ki, atası aşıq Çobandan dərs alıb. Yarızarafat, yarıgerçək dedim ki, sənin yerin Universitetin filologiya fakültəsidir (O vaxt Azərbaycanda təkcə ADU vardı). Əvvəl-axır texniki elmlərə həvəsin öləcək, – dedim.

¹ Aydın Çobanoğlu. Ömrün etməyəcək vəfa dedilər. (Bakı, "Elm və təhsil" 2104) kitabına yazılmış ön söz

Elə mənim arzum ya Teatr İnstitutunda, ya da Azərbaycan Dövlət Universitetinin filologiya fakültəsində oxumaq olub, tale belə gətirdi, – dedi. Dediklərinə o qədər inanmasam da, tale insanın öz əlindədir, – dedim...

1975-ci ilin may ayında İraqdan vətənə qayıdanda gördüm ki, Aydın Musayev Universitetin filologiya fakültəsini qiyabi şöbəsində oxuyur. Dostlaşdıq və dostluğumuz dünyasını dəyişdiyi günə qədər davam etdi.

1951-ci ildə dünyaya göz açan Aydın 1993-cü ildə faciəli şəkildə dünyasını dəyişdi və cəmi 42 il ömür sürdü. Lakin insan üçün qisa olan ömür payında çox iş gördü. Tarixdə qalacaq iz qoyub getdi. Aydın bir neçə aşiq havası bəstələmişdir. “Səyyadı”, “Aygünüm”, “Çobanoğlu”, “Niyazi”, Xalq şairi Zəlimxan Yaqubun sözlərinə bəstələnmiş “Ana laylası” və Məmməd İsmayılın “Yaman darıxışam səninçün, ana” şeirinə bəstələdiyi hava belələrimdədir. Toylarda indi də oxunan, sevimli şairimiz Məmməd İsmayılın “Gözəldi” qoşmasına bəstələdiyi, oğlu Səyyada həsr etdiyi “Səyyadı” havası onun bəstəkarlığından, musiqi duyumundan xəbər verir. Havanın sözləri də başqa aləmdir:

*Yar ol dərd bilənə, yar olanda da,
Yoluna göz diksin, yorulanda da.
Eləsinə vurul vurulanda da,
Desinlər, ay Məmməd, ələ, gözəldi!*

Aydın sonuncu mısranı üç-dörd dəfə təkrar edər, gah “Desinlər, ay Məmməd, ələ, gözəldi”, gah da “Desinlər, ay Səyyad, ələ, gözəldi” oxuyurdu. Bu özü də havaya xüsusi şirinlik gətirirdi.

Aydın gənclikdə “Hicriani” təxəllüsü ilə şeirlər yazırdı. Lakin sonralar atasının adını təxəllüs kimi götürərək “Çobanoğlu” təxəllüsü ilə məşhurlaşdı. Tez-tez onu saz-söz sənətinin sənətlərinin iştirak etdiyi mötəbər məclislərə dəvət etməyə başladılar. Xüsusi vurğulamaq istəyirəm ki, onun filologiya üzrə universitet savadı məclis aparmasına, insanlarla şirin münasibət qurmasına çox kömək edirdi. O, həm aşiq poeziyasını, həm də çağdaş poeziyamızı gözəl bilirdi. Özü də ilhamlı şair idi. Bakıda məşhur 20 sayılı məktəbdə 9-10-cu sinifləri bitirməsi, ADU-nun filologiya fakültəsində təhsil aldığı Aydının dünyagörüşünə dərin təsir etmişdir. Hərtərəfli şəkildə onu bir çox aşıqlardan fərqləndirirdi. Bir sözlə, Aydın Çobanoğlu ziyalıların sevimlisinə, xudmanı məclislərin on arzuolunan sənətkarına çevrilmişdi. Belə məclislərə dinləyicilər adətən aşığa söz atar, onun nəyə qadir olduğunu yoxlayardılar. Aydın elə cavab verərdi ki, hamı heyran olar, məclis daha da qızıqardı. Bu bir yandan

Aydın istedadından, digər tərəfdən də aşiq ocağında böyüməsindən, bilik səviyyəsindən xəbər verirdi. Çox keçmədi, Aşiq Aydın ağır məclislərə dəvət olundu.

Bir gün Şirvan aşiq məktəbinin görkəmli simalarından biri Aşiq Qurbanxandan soruşurlar ki, indiki aşıqlardan kimi bəyənersən? Cavab verir ki, bir kəndə iki dəfə toya aparılan aşıqdı.

Aşiq Aydın Çobanoğlu nəinki bir kəndə, hətta bir nəslə dəfələrlə toya aparılırdı. O, elə yaratdı aşiq idi ki, hətta tez-tez Şirvan bölgəsinə belə məclislər aparmağa dəvət alardı. Bilənlər bilir ki, onun başına gələn faciə Şamaxıdan toydan qayıdarkən yolda baş vermişdi.

Aydın Çobanoğlunu yaradıcılığının çiçəkləndiyi, sazının-sözünün, sənətinin püxtələşdiyi bir dövrdə itirdik. Mübaligəsiz deyə bilərəm ki, o, Bakıda aşiq sənətinin ən fəal və uğurla təbliğ edən, professor Qara Namazovun təbirincə desək, sazi Bakıya daimi köçürən sənətkarlardan biri idi. Aşiq Aydının qısa ömür payında gördüyü gərəklilərə nəzər salanda heyran olmamaq olmur. Bu qədər işi, ulu ozan-aşiq sənətinin dərinə sevmən, onunla nəfəs alan sənətkar görə bilərdi. Aşiq Aydın Çobanoğlunun ilk uğurları 1975-1977-ci illərə təsadüf edib. I Ümumittifaq festivalının laureatı adını 1977-ci ildə qazanıb. 1977-1979-cu illərdə Gənc Aşıqların Respublika baxış-müسابiqələrinin qalibi, 1984-cü ildə Polşa Xalq Respublikasının Zelena-Qura şəhərində keçirilən XI Beynəlxalq Folklor Festivalının laureatı, 1985-ci ildə isə II Dünya müharibəsində qələbənin 40 ilyiyinə həsr edilən Ümumittifaq festivalı laureatı, 1987-ci il – Böyüq Oktyabr Sosialist İnqilabının 70 ilyiyinə həsr edilən II Ümumittifaq Xalq Yaradıcılığı Festivalının laureatı, sənətdəki uğurlarına, zəhmətkəslərin və gənc nəslin estetik təbiiyəsində mühüm xidmətlərinə görə Sov.İKP MK, SSRİ Nazirlər Sovetinin fəxri fərmanına, 1988-ci ildə Respublika Lenin Komsomolu mükafatına, 1988-ci il Almaniya Demokratik Respublikasına (fevral, mart) “Dostluq səfəri”ndə

Xalq çalğı aletləri ansamblı ilə birlikdə rəhbər kimi Abşeron rayonunu təmsil etmiş və çıxışlarına görə fəxrli fərmana layiq görülmüşdür.

1988-ci ildə (02-08 aprel) Leninqradda (indiki Sankt-Peterburq) keçirilən XVI "Folklor və gənəlik" Ümumittifaq elmi-təcrübi konfransda "Aşiq sənətinin öyrədilməsi yolları" mövzusunda məruzə ilə çıxış edib. O, bu çıxışı ilə müxtəlif millətlərin nümayəndələrinin və sənətsünlərinin hafizəsində xalqımızın millətlərinin incisi olan aşiq sənəti, aşiq musiqisi barədə aydın təəvvür yaratmışdır. Keçmiş İtifaqın elm və incəsənət xadimləri, alimlər Azərbaycan aşiq sənətinə, Aydın Çobanoğlunun maraqlı məruzəsinə və ustad Aşiq Əkbər Cəfərovlə birgə ifalarına çox yüksək qiymət vermişlər. Aydın Çobanoğlunun xatirə dəfərinə yazılan təəssüratlardan:

Sənətsünləşik doktoru Viktor Arkadyevič Lapin: "Musiqi beynəlmillə dildir, buna görə də dostluq didir. Azərbaycan aşıqları bunu Repindəki "Yaradıcılıq evi"ndə beynəlmillə tamaşaçılar qarşısında parlaq şəkildə sübut etdilər. Sağ olun".

Vladivostok İncəsənət İnstitutunun dosenti Şiskova Alla Viktorovna: "İlk dəfədir ki, ecazkar aşiq sənəti ilə qarşılaşırıq. Qarşınızda baş əyir və Sizə çox sağ olun deyirik, Azərbaycan aşıqları!"

İvanova-Frankovsk konservatoriyası "SSRİ Xalqları musiqisi" kafedrasının müəllimi, musiqişünas A.M.Turyanskaya: "Ecazkar aşiq sənətindən çox böyük həzz aldım. Məna elə gəlir ki, doğma məhəlləni vurğunluğu aşıqlardan öyrənmək lazımdır. Sizə böyük yaradıcılıq uğurları arzu edirəm ki, Sizin gözəl incəsənətinizlə bütün SSRİ xalqları tanış ola bilsinlər!"

Elə həmin ildə Hindistanda Abşeron rayon Mədəniyyət şöbəsinin xətti ilə Sovet-Hindistan festivalında (oktyabr-noyabr) folklor kollektivi ilə bərabər 40 günlük qastrol səfərində olmuşdur.

1989-cu ildə (10-19 iyul) İsveçin Falun şəhərində Beynəlxalq Folklor Musiqisi Festivalında Xalq artisti Cənali Əkbərov, kaman ustası Elman Bədəlov, tarzan Vamik Məmmədaliyev, qarmon ifaçısı Vaqif Əsədovla birlikdə yüksək səviyyədə qastrol səfərində iştirak edib.

A.Çobanoğlu 1990-1991-ci illərdə Türkiyənin Konya şəhərində keçirilən "Konya Aşıqlar Bayramı"nda Qarslı aşiq Murad Çobanoğlu ilə yarışmada festivalın baş mükafatına – Atatürk qızıl medalına layiq görülmüşdür.

Müxtəlif illərdə Orta Asiya respublikalarında uğurlu qastrol səfərlərində olub.

Aşiq Aydın "Aygün", "Günay" ailə ansamblı və "İncəgül" aşıqlar ansamblı yaratmışdır. 1982-ci ildə Azərbaycan Dövlət Filarmoniyasında

Respublikada ilk dəfə olaraq "Alı xan və Pəri xanım" (Pəri xanımın sözlərini Mələhət Yusifqızı ifa edirdi) dastanını tamaşaçılara çatdırmışdı. İlk aşiq qızlar ansamblı "Aygün" bu dastan gecəsinin davamı kimi fəaliyyətə başlamışdı.

O, 1983-cü ildən Azərbaycan Aşıqlar Birliyinin üzvü və Aşıqların IV qurultayının (1984) nümayəndəsi olmuşdur. A.Çobanoğlunun Azərbaycan Aşıqlar Birliyinin qurultaydan sonrakı fəaliyyətində böyük xidmətləri olmuşdur. O, ömrünün sonuna qədər Aşıqlar Birliyində Hüseyn Arifin müavini vəzifəsində çalışmışdır. Bu, təsadüfi deyildir. Aşiq Aydın aşiq sənətini dərinəndə bilir və ona yaradıcılıqla yanaşırdı. Ona yeniliklər gətirirdi. Yaxşı yadımdadır, o, ADU-nun filologiya fakültəsini bitirəndə görkəmli folklorşünas alim, professor Vaqif Vəliyevin rəhbərliyi ilə "Aşiq Nəcəfin həyat və yaradıcılığı" mövzusunda diplom işi yazmışdı. Diplom işinin müdafiəsində Xalq şairi, professor Bəxtiyar Vahabzadə demişdi: "Bu diplom işi həmcinə və mövzu əhatəsinə görə namizədlik işinə layiqdir. Mövzunun adı dəyiş, "II Dünya müharibəsi illərində Tovuz aşıqları" adlandır və müdafiə et".

Təəssüf ki, ecazkar aşiq sənəti Aşiq Aydını elmdən ayırmış, Bəxtiyar müəllimin arzusu arzu olaraq qalmışdı. Təsəllini onda tapırıq ki, onun qoşmalarını, gəraylılarını, təcnislərini, xarici ölkələrə səfər təəssüratlarını, aşiq sənəti və onun daşıyıcıları haqqında düşüncələrini içinə alan bu zəngin kitabda Aydının diplom işi də yer alır. Bu diplom işi, Azərbaycanda zəhmətkeş xalqın əmək fəaliyyətini, mədəni dəyərlərini adət-ənənələrini, ümumilikdə həyatın bütün sahələrini özündə əks etdirən mükəmməl bir işdir. Diplom işinin ikinci fəslində Sovet ideologiyası öz təsirini göstərmişdir. Bununla belə, əsəri bir cümləsinə toxunmadan, olanda kimi oxuculara təqdim edirik. Filoloq və aşiq Aydın Çobanoğlunun diplom işi ilə tanışlıqdan sonra söz sərəfləri akademik Bəxtiyar Vahabzadənin sözlərini bir daha təsdiqləyəcəklər.

İyirmi ildən artıq Nizami adına Ədəbiyyat İnstitutunun Dissertasiya Şurasının üzvü, gənç alimlərin elmi rəhbəri, onlarla doktorluq və namizədlik dissertasiyalarının müdafiəsində rəsmi opponent olaraq çıxış edən tədqiqatçı, Respublikada folklor üzrə Əlaqələndirmə Şurasının sədri kimi təmənəliyyətə deyilə bilərəm ki, Aydının diplom işi indiki tələbləri nəzərə almaqla, azca əl gözdirməklə namizədlik dissertasiyaları qarşısında qoyulan tələblərə cavab verir.

Aşiq Aydının kitabda yer alan "Səzlə-sözlü dünyamız və sənətkarlar haqqında" bölümündəki məqalələrini oxuyandan sonra bir daha bu qənaətə gəldim ki, o, bir alim kimi də yetişmişdi. Fikirlərimizi təsdiqə yetirmək üçün onun məqalələrindən bəzisinə nəzər salmağı münasib bildik.

Çobanoğlunun "Saz, söz, ifaçılıq və ..." adlı məqaləsi elmi və təcrübə cəhətdən əsaslandırılmış dərs vəsaiti səviyyəsindədir. Burada yeni saz havaları, balaban, onun zəruriliyi, mətnin melodiyaya uyğun seçilməsi, aşıq gülləri, aşıq musiqisinin yarıtmaz təbliği, ifaçı və s. yarımbaşlıqlarda qiymətli fikirlər irəli sürülmüşdür. Bu fikirlər günümüzdə də öz aktuallığını itirmir.

Aydının Aşıq Əkbərin "Gənclik" nəşriyyatında çap olunan "İşıqlı tellər" kitabına və Əlimərdanlı Aşıq Nəcəfə həsr etdiyi məqalələrə göstərir ki, o, aşıq sənətinin dərinindən bilən nüfuzlu söz sahibi olub.

Çobanoğlu "Sazın Ədalət dünyası" məqaləsində Aşıq Ədalət Nəsibovun 1986-cı ilin oktyabr ayının 2-də Azərbaycan Dövlət Filarmoniyasında keçirilən konsertindən söz açır. Görün konsertdə kimlər olub: Mirzə İbrahimov, İsmayıl Şıxlı, Bayram Bayramov, Bəxtiyar Vahabzadə, Qabil, Vaqif Səmədoğlu, Sabir Rüstəmxanlı, Abbas Abdulla, professor Qulu Xəlilov, Teymur Zəlimov, tərkiviyyəli alim İbrahim Bozyel və başqalar. Məclisi gənc şair Zəliləxin Yaqup idarə etmiş. Belə tarixi faktları haradan əldə etmək olardı? Yaxşı ki, Aydın Çobanoğlu bunları qələmə alıb, bizə yadigar qoyub. Fəxərətlə adlarını sadaladığımız, xalqımızın layiqli ziyalıları məclisində aşıq sənətindən, Ədalət möcüzəsindən söz açmışlar. Aşıq sənətinin inkişafında və təbliğində müstəsna xidmətləri olan Ədalətin ifasında süzün yeni vüsat almasını, xalqımızın tükənməz sərvətinə çevrilməsini xəsinin varğulamaşlar. Ümumi rəy belə olub ki, Ədalət olan məclisdə ondan əvvəl saz çalmaq günah, ondan sonra saz çalmaq isə çalğıçı üçün fəlakətdir.

Məncə, bu, Aşıq Ədalətin sənətinə verilən ən ali və dəqiq qiymətdir.

"Sazlı-sözlü nəğməkarlar" məqaləsi ADU-nun tələbəsi Aydın Musayevin ilk qələm təcrübələrindəndir. "Azərbaycan gəncləri" (22.03.1975) qəzetində çıxan bu məqalə Tovuz aşıqlar ansamblının Novruz bayramı günlərində Filarmoniyada verdiyi konsertdən bəhs edir. Məqalədə Əkbər Cəfərov, şayiərləri Əlixan Niftəliyev, Ələsgər Tağıyev və Əskinaz Abbasovadan bəhs edir və Tovuz Aşıq məktəbinin bir şohifasını yazmış olur.

Aydın Çobanoğlu "Diqqətsizlik, yoxsa..." məqaləsində isə çox aktual bir mövzuya toxunub. Bəzi aşıqların qoşmalarının müxtəlif aşıqların adına çıxılmasından söz açır. Tədqiqatçı faktlarla belə səhvləri göstərir və gələcəkdə belə səhvlərin qarşısının alınması yollarını arayır. Tədqiqatçılar diqqətli olmağa səsləyir.

"Koroğlunun sorəgimə" məqaləsində Aşıq Aydın 1988-ci ilin iyun ayında Naxçıvanda Koroğlunun heykəlinin açılışına getməsindən, Babək rayonunun "Yeni yol" kəndində "Cəlili" və "Ayaq Cəlili" havalarının yaradıcısı, XIX əsrin görkəmli ustadlarından biri Aşıq Cəlilin

qəbrini ziyarət etmələrindən, Aşıqlar Birliyinin sədri Hüseyn Arifin Naxçıvanın Mədəniyyət naziri Fətaix Heydərovdan aşığın qəbrinin üstünə götürülməsi barədə xahişindən və s. söhbət açır. Bütün bunlar qiymətli məlumatlardır.

Hələ ADU-nun tələbəsi olarkən Aydın "Sovet kəndi" qəzetində (17.04.1976) maraqlı yazı ilə çıxış etmişdi. Məqalədə Tovuz rayonunda Aşıq Əkbərin ideyası və görkəmli məarif xadimi, Tovuz rayon Maarif şöbəsinin müdiri Qara Sultanovun dəstəyi ilə Aşıq Əkbərin doğma kəndi Bozalqanlı kənd məktəbində 1975-ci ilin sentyabrında 18 nəfərdən ibarət Respublikamızda ilk dəfə olaraq saz havasqarları qrupu yaradılmış, Aşıq Əkbər onlara müəllim təyin olunmuşdu. Tələbə Aydın Musayev nüfuzlu qəzetdə maraqlı çıxış edərək, bu təcrübəni Tovuz rayonunun və eləcə də digər rayonların kənd məktəblərində də yaymaq məsələsinə gündəmə gətirmişdi. Onun bu arzusu sonralar yerinə yetirildi.

Göründüyü kimi, aşıq-şair Aydın Çobanoğlu hələ gənclikdən saz-söz sənəti ilə yaşamış, fikri-zikri bu sənətin inkişaf yollarını aramaq olmuşdur.

Çobanoğlunun aşıq sənəti və ustad aşıqlar haqqında məqalələri, Hindistan və İsveç təəssüratları onun sənətişli publisist olduğundan xəbər verir.

Aydın Çobanoğlu ustad aşıqlarla bağlı bir sıra radioverilişlərinə və yaradıcılıq gecələrinin sənətlərini yazmışdır: Mikayıl Azafli, Aşıq Əkbər Cəfərov və başqaları haqqında.

Aydın, eyni zamanda ilhamlı şair olmuşdur. Təsədüfi deyildir ki, professor Qara Namazov "Aşıqlar" kitabında (2004, s.54-55) onu oxucu və tədqiqatçılara şair-aşıq kimi təqdim edir.

Onun poeziya sahəsindəki uğurları xüsusi tədqiqat mövzusu. Aydın Çobanoğlu həm xalq ruhuna daha yaxın olan aşıq poeziyasını, həm də klassik və çağdaş poeziyamızı yuxarıda qeyd etdiyimiz kimi, yaxşı bilir və hər iki qütbə qələmini sınayır və uğur qazanır.

Aşığın qoşma, gəraylı, təcnis, müxəmməslərini və s. oxuduqca, onun aşıq yaradıcılığının qaynar çeşməsindən su içdiyinin şahidi olurdu. Onlar kitabda ayrıca bölmədə verilmişdir. Çobanoğlunun mərsiyələri də ayrıca bölmədə verilmişdir. Onun Azərbaycanın Qoca qartalı Mikayıl Azafliyə, məşhur müğənni Saxavət Məmmədova, Aşıq Şakirə, 20 yanvar şəhidlərinə, Salatin Əsgərovaya, Dəyisi oğlu Yunisə, professor Xitab İsmayılova, atası Aşıq Çobana, görkəmli ictimai xadim Yunus Rzayevə və başqalarına həsr etdiyi mərsiyələri həyəcansız oxumaq olmur.

Şair-aşığın nəğmələri də ayrıca bölmədə verilmişdir. Burada onun "Gözəllər olmasaydı", "Aygünüm", "Aytən, Orxan və Zeynəb" adlı bulaq suyu kimi qələbə yayılan şair-nəğmələri vardır.

Aydın Çobanoğlunun ithafları da ayrıca bölmədə verilmişdir. Aşığın ithaflarını izlədikcə onun çağdaş şairlərimizə, incəsənət nümayəndələrinə, saz-söz ustalarına ehtiram və isti münasibətini aydınca görürük. Xalq şairi Səməd Vurğunun 80 illiyinə, Aşiq Hüseyn Saraclının 70 illiyinə, Əlimərdanlı Aşiq Nəcəfə, Sosialist Əməyi qəhrmanı Fərzəli Abbasova, şair Şucaata, İlyas Tapdığa, Xalq artisti Arif Babayevə, tanınmış alim Teymur Zeynalova, Xalq şairi Söhrab Tahirə, Xalq şairi Hüseyn Arifə, Yunus Novruzoghluna, qarşılıq aşıq Murad Çobanoğluna, zamanın dönüklüylü ilə vətəndən didərgin düşmüş şair Məmməd İsmayıl, Aşiq Ulduza, şair dostu Ələmdar İsaya, şair Knyaza, həkim Hökümə Ağayevaya və başqalarına həsr etdiyi şeirlər XX əsrin 70-80-ci illər ədəbi, mədəni və ictimai mühiti barədə təəvvür yaradır.

Şair-aşığın Naxçıvana, Cəlilabada, İsmayılı kəndlərinə, Kəlbəcəyə, Tovuz və s. bölgələrimizə həsr etdiyi şeirlərini oxuduqca, sanki vətən xəritəsini vərəqləyirsən. Kitabda Çobanoğlunun aşıq sənəti və aşıqlar haqqında düşüncələri, səfər qeydləri, elm xadimləri, ziyalı və eləcə də, əcnəbi qonaqlarla unudulmaz görüşləri ayrıca başlıqlarla verilmişdir.

Aydın məlahətli səsi olan aşıq idi. Pəsdən oxuyurdu. Tələdən gələnlər qismətini "Veribdi" şeirində minnətdarlıqla yada salır, naşükürlük etmir:

*Deyirəm, çox sükkir, çıxmayıb yaddan,
Bir azca səs, bol söz, bir saz veribdi!*

Çobanoğlu görücü ilə söhbətini ürəkəgrisi ilə "Dedim mən" şeirində qələmə alıb:

*Baxtınə yazılıb cəfa, dedilər,
Çobanoğlu sürməz səfa, dedilər.
Ömrün etməyəcək vəfa, dedilər,
Onu həyat özü bilər, dedim mən.*

Doğrudan da aşıq-şairin ömrü vəfa qılmadı. Dahi Səməd Vurğunun dediyi onun da başına gəldi: "Nə ömrə acıyır, nə yaşa dünya".

Elə bu bənddən və eləcə də o vaxt Abşeron rayon İcrayyə Komitəsinin sədri olmuş Əhməd Əhmədazadəyə ev növbəsi ilə bağlı müraciətdən göründüyü kimi, ömrü bir müddət cəfa çəkməklə, əzab-əziyyətlə keçib. "Ərzi-hal" adlanan şeirdən iki bəndi burada verməyi münasib bildik:

*Az maaşla altı adam dolanır,
Yazıq canım oda-közə qalanır.*

*Gözüm baxır, könlüm evi talanır,
Ömrüm keçir ahu-zarda, ay sədr!*

*Mənzilsizəm, bu günümü görün yox,
Növbədəyəm, əhvalımı soran yox.
Dörd uşaqla kirayə də verən yox,
Üz döndərib məndən var da, ay sədr!*

Çox maraqlı, o vaxt üçün məqbul sayılan bu forma təsiredici gücə malik olsa da, o vaxtlar Bakıda qeydiyyatda düşmək, ev növbəsinə yazılmaq, ev almaq ən böyük problem idi. Xoşbəxtlikdən xeyrixah adamlar bütün zamanlarda olub və olacaq. Bir məclisdə Aydın "Yanlış Kərəmi" havasını çalanda özünün və yaşlı adamların gözündən yaş axmağa başlayıb. "Mehdiabad" sovxozunun direktoru Hidayət Səfərov Aydının vəziyyətinə halı işmiş. O, Aydının ailəsinə Mehdiabad qəsəbəsində üçotaqlı mənzil vermişdi.

Çobanoğlunun yaradıcılığında ictimai məzmunlu şeirlər çoxluq təşkil edir. Aşiq-şairin "20 yanvar" adlı səkkiz bənddən ibarət şeiri 1990-cı ilin yanvarında xalqımızın başına gətirilən müsibətləri inandırıcı boyalarla açıb göstərir:

*Mən dağam, dözüürəm belə sitamə,
Baxıb ah-naləmə, gözümdə nəmə,
Yağdı sevinməsin bugünkü qəmə,
Yağın borclu qalmaz səbahım nəmin.*

Onun Sosialist Əməyi Qəhrmanı Fərzəli Abbasova həsr etdiyi iki səhifəlik şeirində o qədər mətləblərdən söz açılır ki, heyran olmamaq olmur:

*Yurdumun on igid oğulu, qızı,
Rəşadət göstərib, qəhrman olub.
Onlardan birdən söhbət açırım,
Mənim də ürəyim söz ilə dolub.*

Onun Aşiq Şakirin xatirəsinə həsr etdiyi şeirə fikir verin:

*Çobanoğlu, qoy, cavanlar ucalsın,
Şah sənətin zirvəsinə yol alsın!*

*Oğlu çalmayıbsa, nəvəsi çalsın,
Qoy, yetim qalmasın, sazı Şakirin!*

Arzuya baxın. Həqiqətən də böyük sənətkar Aşıq Şakirin övladlarının dan aşıq sənətinə yiyələnən olmadı. Lakin Aydının arzusu sonralar yerinə yetdi. Şakirin nəvəsi Babək babasının sənətini davam etdirdi. Şakirin sazı yetim qalmadı.

Təəssüf ki, Çobanoğlu bunu görmədi. Aydının bütün arzuları xoş niyyətə köklənmişdi:

*Qazancınız qismət olsun aşığa,
Nə hakimə, nə hakimə düşməsin.*

Çobanoğlu qələmini publisistikada sınayaraq Türkiyə, Hindistan, İsvəç və Özbəkistan haqqında çox maraqlı təəssürlərini yazıb. Eləcə də, Hindistana gözəl şeir həsr edib. Lakin bu şeiri yazarkən bir an belə doğma Azərbaycanı unutmayıb:

*Yeni Dehli Bakımızın qardaşı,
Qanqa, bəlkə, Xan Arazın gözzyası?!
Yaranəsi Gəncəmizin sirdaşı,
Bəyənməmişik bu mahalı, gözəldir!
Görən kimi doğma, əziz bilmişik,
Əzəmətli Tac mahalı, gözəldir!*

Çobanoğlunun Yunis Novruzogluna həsr etdiyi yüz misralıq müxəmməsi və şair Söhrab Tahirə həsr etdiyi "İnanıram" adlı çox geniş həcmli şeiri sanki kiçik poemadır. Aşıq-şairin şeirdə qoyduğu və tərənnüm etdiyi məsələlər onu poema səviyyəsinə qaldırır. Bu şeir Aydının özünün də bir şair kimi səviyyəsindən xəbər verir. Çobanoğlunun "Yunis" adlı müxəmməsi isə onun əsl aşıq-şair olduğuna dəlalət edir:

*Tək gəlirdi, tək gedəcək,
Bunu hamı bilsin görək.
Müxtəsəri, Çobanoğlu,
Əvəzsiz insandı, Yunis!*

Aydın Çobanoğlunun mənasız bir mirasına belə təsadüf edilmir. İstisuda (22.07.1984) Məmməd İsmayıl həsr etdiyi şeiri çox mətləblərdən söz açır:

*Şair qardaş, gəl bürünək dumana,
Seyrə çıxacaq, bu dağlara doyunca!
Məbdə kimi diz qatlacaq özündə,
Səcdə qılacaq bulaqlara doyunca.*

İnanıram ki, aşıq-şairin oğlu, qızları, nəvələri, xüsusən də kəlbəcəri dostu Vəliyəddinin sevimli oğlu İlqarla ailə quran qızı Aytonin övladlarına onun arzusunun yerinə yetirmək qismət olacaqdır.

Aşıq Aydınla təmasda olmuş, məclislərində iştirak etmiş saz-söz parastişkarları və yeri gəlmişkən, Məmməd İsmayıl başda olmaqla, Aydın Çobanoğlu yaradıcılığına saz-söz sənətini dərindən bilən bir çox qələm sahibləri, alimlər məqalələr həsr etmişlər. Aşıq sənətinin təbliğində əvəzsiz xidmətləri olan Xalq şairi Zəlimxan Yaqubun, professorlar Qara Namazovun, Sədnik Paşayevin, eləcə də Məmməd Aslanın, Ağalar Mirzanın, Telli Pənahqızının, Əli Şamilin, Vəliyəddin İsmayilovun, Osman Əhmədöğlünün məqalələrinin elmi səviyyəsini xüsusi vurğulamaq istərdim. Heyif ki, Aşıq Aydın sıralarımızı çox erkən tərk etdi. Nə yaxşı ki, sağlığında 1991-ci il fevralın 10-da anadan olmasının 40 illiyini yüksək səviyyədə keçirdik. Tədbir "Gülüstən" sarayının banket zalında baş tutdu. Tovuzdan Aydının anası da gəlmişdi. Məclisi aparmaq məna həvalə olunmuşdu. Aşıq Aydının anası, dostları və qohumları qarşısında hesabatına çevrilən məclis dahi bəstəkar Üzeyir Hacıbəylinin "Koroğlu" operasının uvertürası ilə başladı. Hamımız ayağa qalxaraq əl-ələ verdik və əllərimizi yuxarı qaldırdıq. O ağır vaxtlarda bir çox toylarımız da "Koroğlu"nun uvertürası ilə başlayırdı. Hamı ayağa qalxıb əl-ələ tutardı. Bu, vətənpərvərlik hissələrinin artmasına, milli birliyi çox kömək edirdi. Təəssüf ki, sonralar bu gözəl adət unuduldu.

Qeyd edim ki, Aydının yubileyinə dostu, sevimli müğənnimiz Səxavət Məmmədov da xanəndə və çalçaqlarla təşrif buyurmuşdu. Beş saatdan artıq davam edən, iki video kasetə zorla sığan (Həmin kasetləri əziz xatirə təki indi də saxlayıram.) tədbirdə iştirak edən, Aydın haqqında söz deyən dəyərli insanları göz önündə gətirəcək indinin özündə belə ürəyim qürurla döyünür.

Xalq şairi Zəlimxan Yaqub, professorlardan Teymur Zeynalov, İbrahim İsayev, Dəmir Qənbərov, Aydın oğlu Səyyadın kivrəsi Faiq Həsənov, Qənbər Hüseynov, Telli Pənahqızı və başqaları Çobanoğlunun uğurlarından və ulu ozan-aşıq sənətinə verdiyi töhfələrdən söz açdılar. Aşıq Aydın hamını haldan-hala salan, yandırır-yaxan "Yanlış Kərəmi"ni çalanda Zəlimxan Yaqub ikinci dəfə odlu-olovlu çıxış etdi. Zəlimxan bi-

rinci dəfə eşitdiyimiz "Variymış" qoşmasını oxuyanda məclis təlatümə gəldi:

*Qonaq oldum Tovuz adlı mahala,
Hər sinədə min bayatı variymış.
İndi bildim, bu torpaqda ellərin,
Nə dövrünü, nə həyatı variymış.*

Bundan sonra Aydın özünün "Köçdü Azaflı" şeirini "Zarıncı Kərəmi" üstündə oxudu. Tərəfimizdən bu, ustadın xatirəsinə ehtiram kimi qəbul edildi.

Aydının övladları Aygün və Səyyadın oxuduqları aşıq havaları da hərərətlə qarşılandı. Kaş o günlər olaydı...

Qısa zaman kəsiyində Səxavət Məmmədov, İbrahim İsayev, Dəmir Qənbərov, Qənbər Hüseynov və Aydın Çobanoğlu kimi dəyərli insanları itirmişik. Aydın kimi Universitet təhsilli bir aşığın aramızdan erkən getməsi aşıq sənəti üçün itkidir. Təəssüflənirəm ki, hamının dostu olan, dostlarının sayı-hesabı bilinməyən bir dostu çox tez itirdik. Təsəllini onda tapırıq ki, dostları onu unutmur.

Aşıq Aydının dostlarından biri də saz-söz sənətini yüksək qiymətləndirən, bir çox el şairlərinin, aşıqların kitablarının çapına dayaq olan, ürəyi xeyirxahlıqla döyünən Namazəli Məmmədovdur. Onun sayəsində işıq üzü görən "Ömrün etməyəcək vəfa dedilər" kitabını Çobanoğlu sənətinin pərəstişkarlarına töhfə etməkdən məmnunluq duyuram.